

The 9th International scientific and practical conference “Scientific achievements of modern society” (April 28-30, 2020) Cognum Publishing House, Liverpool, United Kingdom. 2020.1175p. ISBN 978-92-9472-193-8. С.480-485.

УДК 378.6:37(477.53)«1920/1933»]:793.3.071

**ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ В. М. ВЕРХОВИНЦЯ
В ПОЛТАВСЬКОМУ ІНСТИТУТІ НАРОДНОЇ ОСВІТИ (1920-1933)**

Дем’янка Наталія Юріївна,
канд. пед. наук, доцент кафедри музики
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна
natadem2205@ukr.net

Анотація: У статті розкрито зміст педагогічної діяльності видатного українського педагога, музикознавця, етнографа, хореографа, диригента і композитора В. М. Верховинця в Полтавському інституті народної освіти (1920-1933), висвітлено основні принципи, форми і методи його роботи з фахової підготовки майбутнього вчителя.

Ключові слова: педагогічна діяльність, фахова підготовка, учитель, виховання, музика.

Для вирішення нагальних проблем сучасної освіти актуальним є не лише розробка й упровадження інноваційних педагогічних підходів і технологій, але й пізнання, всебічне осмислення і раціональне застосування цінного прогресивного досвіду минулого, усіх найкращих пластів вітчизняної педагогіки, забороненої чи навмисно забутої спадщини її провідних творців. Особливе місце серед них належить Василеві Миколайовичу Верховинцю (1880-1938) – репресованому, розстріляному і помертено реабілітованому видатному українському педагогу, музикознавцю, етнографу, хореографу, диригенту і композитору. Його внесок у розвиток національної культури важко переоцінити.

Професор В. М. Верховинець – педагог-новатор, викладач вищої школи, автор наукових і навчально-методичних праць, основоположник українського

музично-ігрового репертуару для дітей («Весняночка»), засновник теоретичних засад розвитку національної хореографії («Теорія українського народного танцю»), постановник першого національного балету («Пан Каньовський», муз. М. Вериківського), дослідник українського фольклору («Українське весілля»), основоположник сценічного жанру – театралізованої пісні, організатор художнього колективу нового типу для його реалізації («Жінхоранс»), автор численних хорових і вокальних творів, аранжувань українських народних пісень.

Дослідження педагогічної спадщини В. М. Верховинця дає підстави стверджувати, що усі його новаторські теоретичні та практичні здобутки підпорядковувались меті формування національної культури молоді: передачі їй багатой духовної спадщини і соціально-історичного досвіду українського народу, розвитку потреби і здатності сприймати, розуміти, примножувати його надбання, вихованню національної самосвідомості, гідності, патріотизму, рис національного характеру.

Визначальну і найвідповідальнішу роль у виховному процесі В. М. Верховинець надавав особі вчителя. Від якості його професійної теоретичної та практичної підготовки, особистісних властивостей, творчих здібностей, ставлення до своєї справи більшою мірою залежить ефективність і результативність процесу виховання. Саме тому значний період свого життя і діяльності педагог присвятив справі підготовки педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах Києва, Полтави, Харкова (1919-1933).

Щаслива професійна доля В. М. Верховинця пов'язана з педагогічною діяльністю в Полтавському інституті народної освіти з моменту його заснування, тобто об'єднання окремо функціонуючих у Полтаві Педагогічного інституту та Історико-філологічного факультету в один вищий навчальний заклад (1921). Впродовж тривалого часу – з 1920 по 1933 рік – він очолював кафедру мистецтвознавства, викладав майбутнім учителям і вихователям курси «Мистецтвознавство» (співи й музика), «Дитячі ігри», які були передбачені чинними навчальними планами [1].

Педагог виконував значне і різноманітне навчальне навантаження. Так, в обсязі курсу «Мистецтвознавство» він читав лекції з елементарної теорії музики, методики музичного виховання, історії української музики, історії всесвітньої музики, гармонії (для більш здібних слухачів), проводив практичні та лабораторні заняття з гри на музичному інструменті (фортепіано, скрипка), сольфеджіо, диригування дитячими піснями і хоровими творами, хорового співу тощо.

Розробляючи навчально-нормативну документацію, методичні матеріали до викладання теоретичних і практичних музичних дисциплін, він враховував те, що «завдання музкерівника дуже широкі, він мусить бути не тільки музично освіченою людиною, але й освіченим педагогом, який, користуючись різними формами музвиховання, мусить навчати молоде покоління сприймати і відтворювати музичні цінності, виховувати нові музичні таланти й бути в перших рядах тих робітників, що ведуть маси з бадьорою піснею до нових перемог» [2, с. 37].

Свої судження і погляди на викладання зазначених дисциплін В. М. Верховинець висвітлює на сторінках розроблених ним навчально-методичних матеріалів. Він наголошує на тому, що: всі лекції мають бути проведені «методично, отже бути зразком лекцій у трудшколі»; на заняттях повинні застосовуватись доступні навіть найменш підготовленій частині студентської аудиторії засоби подання теорії; для успішного опанування навчальних курсів має здійснюватись наочна демонстрація теоретичних положень і правил відповідними прикладами на фортепіано; музичні явища і форми в історії музичного мистецтва слід розглядати в тісному зв'язку із соціально-економічними процесами [3].

Майже на всіх лекціях і практичних заняттях педагог використовував фольклорний пісенний, ігровий, хореографічний матеріал як навчальний, ілюстративний, виконавський, дотримувався принципів науковості, доступності, наочності, систематичності, послідовності, єдності теорії та практики тощо.

В. М. Верховинець організував педагогічну практику студентів у дитячих садках, середніх школах, позашкільних навчально-виховних закладах міста Полтави та Полтавської області, активізував їх науково-дослідницьку діяльність, керував виконанням наукових проектів і рефератів, проводив студентські конференції для обговорення їх результатів і визначення шляхів усунення недоліків у подальшій роботі.

Як талановитий хоровий диригент і співак, В. М. Верховинець організував і впродовж усього періоду педагогічної діяльності в Полтавському інституті народної освіти очолював великий студентський хор. З метою формування національної культури молоді в роботі з хором пріоритетну роль педагог надавав українському народнопісенному репертуару: власним аранжуванням і хоровим обробкам народних пісень М. Лисенка, М. Леонтовича, К. Стеценка, П. Козицького, Г. Верьовки, П. Демуцького, М. Вериківського, Ф. Попадича, С. Людкевича та інших українських композиторів. Разом із тим, на заняттях вивчались пісні інших народів, зразки української, російської та західноєвропейської хорової класики, революційні масові пісні, різнохарактерні авторські твори В. М. Верховинця.

Студентській хор, який складався з кращих співаків, був експериментальною лабораторією і забезпечував навчально-методичну підготовку майбутніх хорових диригентів і керівників мистецької роботи в школі з хорової практики, постановки голосу, формування вокально-хорової техніки, організації хорових гуртків і складання концертних програм. Його завданнями, як свідчать «Записки Полтавського ІНО 1925/26 академічного року», були: «1) студіювати хорову й дитячу пісню українських композиторів; 2) студіювати пісні композиторів російських і білоруських; 3) демонструвати пісні на прилюдних концертах; 4) об'єднувати біля себе інші полтавські хори для спільних громадських виступів» [4, 17].

Окрім вирішення конкретних навчально-виховних завдань, студентський хор під керівництвом В. М. Верховинця здійснював активну культурно-

просвітницьку діяльність. Він відзначався надзвичайною технічною та художньо-виконавською майстерністю.

Професор В. М. Верховинець вимогливо ставився до якості професійної підготовки педагогічних кадрів, прагнув до її постійного вдосконалення, підкреслював, що успіх у навчанні цілком залежить від учителя й вихователя. Його педагогічний талант, надзвичайна ерудованість, виняткова музикальність, всебічна обдарованість, перевага практичних методів навчання, уміння зацікавити предметом і встановити творчий контакт з аудиторією, викладання дисциплін на високому науково-методичному рівні створювали сприятливі умови для результативної праці студентів: міцного засвоєння знань, формування необхідних умінь і навичок, розвитку педагогічної майстерності.

Науково-методичні засади і традиції підготовки вчителів музичного мистецтва, започатковані професором В. М. Верховинцем у 20-30 роки ХХ століття, зберігаються і розвиваються на кафедрі музики Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Список літератури

1. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). – Ф. 166. – Оп. 1. – Од. зб. 1101 (Матеріали про роботу Полтавського губвідділу народної освіти за 1920 рік. Навчальні плани Полтавського педінституту). – С. 159.
2. Верховинець В. М. Весняночка / Верховинець В. М. – 5-е вид. – К. : Муз. Україна, 1989. – 342 с.
3. Архів Я. В. Верховинця. Верховинець В. М. Програма лекцій з мистецтвознавства для студентів 1 курсу старшого концентру та дошкільного факультету Полтавського ІНО на 1930/31 рік. – 3 с.
4. Архів Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. – Записки Полтавського ІНО 1925/26 ак. року. – 390 с.